

نقدی بر درآمدی بر رشد زبان کودک

سوزان فاستر کوهن، ترجمه فرزاد میراحمدی. تهران: انتشارات رشد، ۱۳۸۹.
چاپ نخست، ۲۷۹ صفحه.

آتوسا رستم‌بیک تفرشی^۱

۱. بررسی شکلی

کتاب با سخن مترجم آغاز می‌شود. سپس روش استفاده از کتاب به قلم مؤلف ارائه می‌گردد. مؤلف در این بخش اشاره می‌کند این کتاب بر جنبه روان‌شناسی رشد زبان متمرکز است و نه جامعه‌شناسی آن. همچنین چندین کتاب را به عنوان کتاب‌های کمکی در درک اصطلاحات به دانشجویان معرفی کرده است.

مطالب اصلی کتاب در قالب هشت فصل ارائه می‌شود. در انتها دو پیوست، یکی به‌عنوان ابزارهایی برای مطالعه زبان کودک و دیگری به عنوان نمادهای آوایی، قرار می‌گیرند. کتاب واژه‌نامه‌ای انگلیسی-فارسی، نمایه و کتاب‌شناسی دارد که در ذیل عنوان پیوست ۲ قرار گرفته‌اند. در ابتدای هر فصل یک خلاصه فصل، ارائه شده است که تصویری کلی از مطالب فصل به خواننده ارائه می‌دهد.

کیفیت صحافی کتاب بسیار خوب است. اندازه قلم متن در برخی از موارد، از جمله بخش آزمایشگاه و یا حتی زمانی که بدون عنوان خاصی، فهرستی از مفروضات یا استدلال‌ها ارائه می‌شود، بسیار ریز است و چندان خوانا نیست. در برخی موارد فاصله واژه‌ها خیلی کم است به‌گونه‌ای که می‌تواند یک واژه در نظر گرفته شوند. طرح جلد می‌توانست کمی مرتبط‌تر انتخاب شود؛ هرچند که با توجه به رنگ‌آمیزی متنوعی که دارد موضوع کودک را به ذهن متبادر می‌نماید. فهرست مطالب تفصیلی است و همه عنوان‌ها را در بر دارد. صفحه‌آرایی به‌خوبی انجام شده است. شروع همه فصل‌ها از صفحات فرد است. اندازه قلم مناسب است ولی همانطور که گفته شد، تنها در مورد تمرین‌ها و آزمایش‌ها اندازه قلم کوچک است. تغییر قلم از فارسی به انگلیسی و تنظیم مطالب به دو زبان در قالب

۱. استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

یک خط و درون یک پاراگراف به‌خوبی انجام شده است. در موارد اندکی اشکالاتی در چاپ یا حروف‌چینی دیده می‌شود، مانند علامت سکون بر روی ش در واژه دانش در صفحه ۲۳، و بر روی خ در واژه پاسخ در صفحه ۲۶، اشکال حروف‌چینی در پانوشته‌های شماره ۱۱، ص ۲۸، پانوشته ۲، ص ۳۵؛ همچنین اشکال حروف‌چینی در ص ۳۹ «تفاوت بین /a/ و /./» که البته در صفحه ۴۴ نیز تکرار شده است.

۲. بررسی محتوایی

در فصل اول، موضوعاتی چون رویکرد مشاهده‌گرانه و منطقی‌گرایانه به فراگیری زبان، توانش زبانی در مقابل کنش زبانی مورد بحث قرار می‌گیرد. نکته جالبی که در تمام فصل‌های کتاب دیده می‌شود ارائه پرسش‌هایی برای بحث و بررسی، فعالیت‌های پیشنهادی و همچنین منابعی برای مطالعه بیشتر است که کتاب را به یک کتاب درسی خوب تبدیل کرده است.

فصل دوم، به چگونگی ارتباط برقرار کردن کودک، پیش از کسب توانایی استفاده از زبان، می‌پردازد. به این ترتیب موضوعاتی چون حرکات بدن، مرحله گان و غون، درک گفتار در نوزادان، و اولین واژه‌ها در کودک مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این فصل در کنار پرسش‌هایی که مطرح شده است، بخشی به عنوان راه‌حل‌ها و توضیحات پرسش‌ها نیز ارائه شده است. چنین بخشی در بیشتر فصل‌های کتاب دیده می‌شود.

در فصل سوم، ارتباط‌های کلامی اولیه کودک مورد بحث قرار می‌گیرد. تغییراتی که در واژه‌های بزرگسالان روی می‌دهد، از جمله تغییرات آوایی، با ارائه نمونه شرح داده می‌شود. «معنای واژه در بافت»، «دامنه واژگان اولیه»، «توصیف‌های معنایی گفته‌های اولیه» و غیره از دیگر موضوع‌هایی است که مورد توجه قرار می‌گیرد. نکته‌ای که خواندن مطالب را بسیار جذاب‌تر می‌کند، استفاده بسیار خوب نویسنده از مثال‌های واقعی است. برخی از این مثال‌ها از پژوهش‌های افراد دیگری چون براون ذکر شده است ولی فاستر کوهن خود نمونه‌ها را بسط و شرح می‌دهد که بسیار جالب توجه است.

در فصل چهارم، تمرکز بر ارائه نمونه‌هایی از زبان کودکان خردسال و تحلیل نمونه‌ها است. نمونه‌ها به کودکان دو، سه، چهار و پنج ساله تعلق دارند و بعد از ارائه هر نمونه، رشد زبان با توجه به ویژگی‌های مختلف ساختاری و کاربردشناختی مورد بحث قرار می‌گیرد. روش‌های اندازه‌گیری رشد زبان معرفی می‌شوند. جنبه‌های ساختاری مورد بررسی، شامل ساخت آوایی، ساخت‌واژه و نحو، در این چهار گروه سنی بررسی می‌شود؛ سپس جنبه‌های نقشی مقایسه می‌شود. در انتهای این فصل نیز، بخش بحث و

بررسی تمرین‌های داخل متن، پرسش‌هایی برای بحث و بررسی و چند فعالیت ارائه شده است و در پایان راه حل‌ها و توضیحات پرسش‌ها مورد بحث قرار می‌گیرد. این فعالیت‌ها و پاسخ آن‌ها در ایجاد انگیزه و علاقه برای خواندن متن و تلاش برای یافتن پاسخ‌ها بسیار مفید و از نکات بسیار مثبت کتاب است که آن را به خودآموزی بسیار خواندنی تبدیل کرده است. نمونه‌ها، خواننده را با دنیای واقعی کودک چنان پیوند می‌دهد که می‌توان رخداد تمامی موقعیت‌های گفتاری را در ذهن تجسم کرد.

فصل پنجم بر عوامل تأثیرگذار بر رشد زبان متمرکز است. مباحثی چون «درونداد زبانی و اهمیت آن»، «دوره بحرانی فراگیری زبان»، «ماهیت گفتار کودکانه»، «ضعف محرک و دستور جهانی» برخی از موضوعاتی است که در این فصل مطرح می‌شود.

فصل ششم به تفاوت کودکان در زبان‌آموزی می‌پردازد. این تفاوت ممکن است به توانش‌های مختلف، فقدان درونداد و یا وجود اختلال خاص مربوط باشد.

فصل هفتم به شرح دیدگاه مؤلف درباره فراگیری زبان اختصاص دارد. به این معنی که به موضوع فراگیری و یادگیری بیش از یک زبان توسط کودک پرداخته می‌شود. به این ترتیب رشد دوزبانی و رمزگردانی و نظریه پارامتری فراگیری زبان از موضوعات مورد توجه این فصل است.

فصل هشتم بر رشد پسین زبان متمرکز است و به این موضوع اشاره شده است که زبان‌شناسان اخیراً بر رشد زبان پس از سن پنج سالگی نیز توجه کرده‌اند، یعنی دورانی که کودک به مدرسه می‌رود و سوادآموزی اتفاق می‌افتد. در این فصل ساختار بندهای ترجیحی، ساختارهای اسمی، ساختارهای فعلی، رشد واژگان و جنبه‌های کاربردشناختی رشد پسین زبان مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. یادگیری نوشتن و رشد فرازبانی از دیگر موضوعات مطرح است.

در بخش پیوست ۱، نویسنده به معرفی ابزارهایی برای بررسی و مطالعه زبان کودک پرداخته که مطالب آن بسیار جالب و کاربردی است. از جمله، شیوه‌های واج‌نویسی زبان کودک و استفاده از نشانه‌ها و علائم برای تدقیق ثبت گفتار، محاسبه میانگین طول پاره‌گفتار (محاسبه طول متوسط گفته)، محاسبه‌های واحد T و... . در پیوست ۲ نمادهای آوایی مورد استفاده در کتاب شرح داده شده است. در انتهای کتاب نیز واژه‌نامه قرار دارد.

به این ترتیب در مجموع کتاب از کیفیت بسیار خوبی برخوردار است. تنظیم مطالب به شیوه‌های نظام‌مند و شفاف انجام شده است. وجود خلاصه فصل در ابتدا، عنوان‌ها و زیرعنوان‌ها همه مناسب و یاری‌دهنده می‌باشد. ارائه نمونه‌های بسیار خوب به همراه تحلیل‌های جالب توجه در همه فصل‌های کتاب به چشم می‌خورد. نویسنده از ابزارهایی که به درک موضوع کمک می‌کند، بهره کافی گرفته

است، مانند ارائه مثال و طرح پرسش و موضوع‌هایی برای تفکر بیشتر، معرفی منابع، ارائه تمرین و پاسخ تمرین برای همه فصل‌ها از ویژگی‌های مثبت کتاب است.

در همه فصل‌های کتاب مترجم معادل اصطلاحات تخصصی را به صورت پانویس ارائه داده است. همچنین مترجم در مواردی نمونه‌هایی از زبان فارسی در پانویس آورده است که می‌تواند به درک بهتر موضوع کمک نماید. در مواردی نیز برای برخی اصطلاحات مانند دستورنویسان تجویزی (ص ۲۲)، صداهای سایشی نرمکامی (ص ۳۷)، واک و واک‌داری و بی‌واکی (ص ۳۸) و غیره در پانویس توضیحات بیشتری ارائه کرده است.

با وجود این به نظر می‌رسد، در مواردی ترجمه از دقت کافی برخوردار نیست. به عنوان مثال در صفحه ۱۷ خط آخر، نوشته شده است: «گروهی بر این باورند که کودکان درباره زبان مطالب فراوان و بسیار بیشتر از آنچه که ابتدا در سخن گفتشان مشهود است، می‌دانند»، در حالی که منظور این است که توانش زبانی کودک بیشتر از آن چیزی است که در گفته‌هایش دیده می‌شود و منظور دانستن «مطالب بیشتر» نیست زیرا این دانش آگاهانه نیست. یا در صفحه ۱۸، در بخش نیاز به خلاقیت ذکر شده است: «اگر بخواهید دانسته‌های فرد را ... تعیین نمایید» در اینجا نیز تعیین کردن دانسته‌ها، اصطلاح مناسبی به نظر نمی‌آید. برخی دیگر از چنین مواردی به شرح زیر است:

- ص ۲۸: اصطلاح modular به «لایه‌ای» ترجمه شده است. در حالی که عبارت «حوزه‌ای» اصطلاح رایج زبان‌شناسی است.

- ص ۲۹: عبارت «نگرش کلی کودک درباره پیدایش توانش ارتباطی‌شان ... به وجود می‌آید» به نظر صحیح نیست.

- ص ۳۴: اصطلاح hand gestures به «علامت‌های دست» ترجمه شده است که چندان مناسب نیست. gesture به «ایماء و اشاره» ترجمه شود، بهتر است.

- ص ۳۵: جمله‌ای با این عبارت شروع می‌شود: «از نظر بقا، برای والدین مهم نیست ...» که معادل معنی‌داری در این بخش نیست.

- ص ۴۵: falling tone به «تن افتان» ترجمه شده است. در حالی که tone باید به نواخت ترجمه شود.

- ص ۴۵: در اینجا gesture به «حرکات و سکنت» بدن ترجمه شده است که با صفحه ۳۴ تفاوت دارد.

- ص ۱۶۴: «کودکان نابینا برخلاف «بینایان ...» بینایان اصطلاح رایجی نیست.

- ص ۱۷۹: «هسته آغازین» و «هسته پایانی» باید به «هسته آغازین» و «هسته پایانی» تغییر کنند.

نمونه‌های دیگری از این قبیل اشکالات ترجمه دیده می‌شود که از ذکر همه موارد صرف نظر می‌شود.

درعین حال نکته دیگری که در ترجمه به چشم می‌خورد، شیوه ترجمه در مورد نمونه‌های عینی است که از گفتار کودک ارائه شده است. با توجه به اینکه زبان کودکانه ویژگی‌های خود را دارد و از طرفی والدین با کودک خردسال خود رسمی صحبت نمی‌کنند در مواردی ترجمه تصنعی شده است و البته در موارد بسیاری نیز این نکته در ترجمه رعایت شده است، مانند:

- صفحه ۷۹: «مادر: تو در شب از رختخواب بیرون آمدی ... و در تاریکی راه رفتی. این کار احمقانه‌ای است»، در صفحه ۸۰ مادر به کودک می‌گوید: «... (تو و دوستان) دوست دارید چه بازی‌هایی بکنید؟ و کودک می‌گوید: تو دوستانی داری؟»، در صفحه ۸۲: «ما اون رو از کاغذ با پاره کردن اون با دستمون ساختیم» و در صفحه ۸۳: «بعضی چیزها مغناطیسی هستند و بعضی چیزها نیستند. اونایی که چسبناکند می‌چسبند و اونایی که چسبناک نیستند، نمی‌چسبند».

- ص ۲۳۹: «داره می‌ره تو کارواش ... تو باس‌واش» در اینجا بهتر است به اتوبوس واش ترجمه شود. در فارسی، کودکان از باس برای اشاره به اتوبوس استفاده نمی‌کنند!.

- همان صفحه: از زبان یک کودک پنج سال و یک ماهه «تو سر تا شکستی... باعث شدی سرت بشکند»

- ص ۲۴۰: از زبان یک کودک دو سال و نیمه این جمله how do aspirins make? به «آسپیرین چطور ساخته می‌شه؟» ترجمه شده است در حالیکه در بافت و دیگر جمله‌های متن متوجه می‌شویم که منظور این است که آسپیرین چه کار می‌کند و نه اینکه چطور ساخته می‌شود.

۳. ارزشیابی کلی و پیشنهادها

در مجموع این کتاب را می‌توان برای درس‌های «روان‌شناسی زبان»، «رشد زبان و گفتار» به دانشجویان رشته‌های روان‌شناسی، زبان‌شناسی، آسیب‌شناسی گفتار و زبان به عنوان منبع فرعی معرفی کرد. اصلاح مشکلات ویرایشی و برخی از اصطلاحات در متن پیشنهاد شده است که برای تجدید چاپ بهتر است مدنظر قرار گرفته شود.